

Cuviosul Sofronie Athonitul

**VOM VEDEA PE DUMNEZEU
PRECUM ESTE**

Traducere din limba rusă de
Ierom. Rafail (Noica)
(Ediția a III-a revăzută)

Mănăstirea Stavropighie Sfântul Ioan Botezătorul,
Essex, Marea Britanie

Cuvânt Înainte	5
1. Harul Pomenirii Morții	8
2. Pentru Frica lui Dumnezeu	18
3. Pentru Pocăință	23
I	23
II <i>Pocăința Și Lupta Duhovnicească</i>	39
4. Pentru Plânsul Duhovnicesc	51
5. Clătinări în Căutările Neclătinării	60
6. Binecuvântarea de a Cunoaște Calea	68
7. Prezentare pe Scurt a Vieții Duhului Nostru.....	105
8. Pentru Libertatea Duhovnicească.....	124
9. Însuflarea.....	135
10. Pentru Deșertare și Părăsirea de către Dumnezeu.....	138
I	138
II.....	149
11. Pentru Dragostea până la Ura de Sine.....	159
12. Pentru Lumina Nefăcută	169
I	169
II.....	184
III.....	196
13. Pentru Principiul Personal în Ființa Dumnezeiască și în Ființa Omenească	210
14. Rugăciunea Liturgică	250
15. Graiul Liturgic.....	266
16. Rugăciunea din Ghethsimani	269
17. Rugăciunea în Care se Descoperă Dumnezeu–Adevărul... ..	279
Postfață.....	296

HARUL POMENIRII MORȚII

După scurgerea a mai bine de cincizeci de ani, nu îmi este cu putință să-mi amintesc cronologic firul evenimentelor vieții mele lăuntrice. Zborul duhului în spațiul minții este de neînțeles, așa cum a spus Însuși Domnul în cuvântarea cu Nicodim: „*Duhul unde voiește suflă, și glasul lui auzi, ci nu știi de unde vine și unde se duce; așa este tot cel născut din duhul*” (Io 3: 8). În momentul de față, gândul meu se oprește asupra câtorva din acele situații apăsătoare și deznădăjduitoare, dar care mai apoi s’au dovedit a-mi fi devenit o prețioasă cunoaștere și un izvor de puteri spre a săvârși nevoința ce ne stă înaintea tuturor. Cele cercate de mine, ca și săpate în piatră, s’au întipărit pe trupul vieții mele, iar aceasta îmi dă putința să vorbesc despre ceea ce a săvârșit cu mine dreapta lui Dumnezeu.

Din anii tinerețelor, sufletul meu și-a însușit gândul vecinicieii. Pe de o parte, aceasta era urmarea firească a rugăciunii copilăriei mele către Dumnezeu cel viu, către Care se duseseră părinții și străbunii mei; pe de alta, copiii de care eram însoțit atunci, cu o naivă seriozitate și cu tragere de inimă, se plecau gânditor asupra acestei taine. Crescând, din ce în ce mai des, mă reîntorceam la cugetarea nemărginirii, a ceea ce pururea ființează; mai cu seamă în convorbirile cu fratele meu ceva mai tânăr, Nicolae (1898-1979). Era mai înțelept decât mine, și multe am învățat de la el. Când însă a început Primul Război Mondial (1914-1918), problema vecinicieii a devenit predominantă în conștiința mea. Veștile despre mii de nevinovați uciși pe fronturi, m’au pus de-a dreptul în fața priveliștii unei tragice realități. Nu mă puteam împăca cu faptul că o mulțime de vieți tinere se curmă cu sila și, pe deasupra, cu nebună sălbăticie. Eu însumi mă puteam afla în rândurile lor, iar sarcina mea ar fi

fost să omor oameni necunoscuți mie, care la rândul lor ar fi căutat să termine cu mine cât mai repede. Iar dacă din voia unor stăpânitori răi, se iscă astfel de situații, atunci unde este sensul venirii noastre în această lume? Iar eu... de ce m'am născut? Abia dacă începeam să mă conștientizez ca om: lăuntric se aprinsese în mine focul bunelor doriri, căutarea desăvârșirii caracteristică tinerețelor, avânturi către lumina cunoașterii atotcuprinzătoare. Și toate acestea să le părăsesc? Și încă în ce fel! Pentru cine și pentru ce? În numele căror valori?

Știam, din rugăciunile mele copilărești, că generațiile înaintașilor se mutaseră cu nădejde la Dumnezeu; dar în acele zile nu era cu mine credința copilăriei. Vecinic sânt eu oare, precum și tot omul, sau toți ne ducem împreună în întunecul neînțelegerii? Întrebarea – până atunci doar o liniștită contemplare a minții – devenise asemenea unei mase amorfe de metal topit. În adâncul inimii mele se sălășluise un simțământ ciudat – al *deşertăciunii tuturor agonisirilor pe pământ*. În el era ceva cu totul nou, ce nu se asemena cu nimic altceva.

În cele din afară însă eram totuși liniștit; adesea râdeam vesel; trăiam ca toată lumea. În chip pașnic, ceva se săvârșea în inima mea, iar mintea, retrăgându-se de la toate, se închidea cu luarea aminte înlăuntru. Peste necuprinsele întinderi ale țării mele, trecea un plug uriaș, smulgând rădăcinile trecutului. Toți erau pe picioare; pretutindenea tensiune mai presus de putința oamenilor de a îndura. Mai mult: în întreaga lume aveau loc evenimente ce puneau temei unei noi ere în istoria omenirii, dar duhul meu nu se oprea asupra lor. Multe se năruiseră în jurul meu însă prăbușirea mea lăuntrică era mai intensă, ca să nu zic – un moment mai important, pentru mine.

De ce așa? În acele zile nu puteam gândi logic. Gândurile mi se nășteau înlăuntru și purcedeau din starea duhului. Dacă eu mor cu adevărat, cu alte cuvinte, dacă mă afund în „nimicnicie”, atunci și toți ceilalți semeni ai mei, dispar așijderea fără de urmă. Așadar – totul este deșertăciune; adevărata viață nu ne este

dată. Toate evenimentele mondiale nu sânt nimic altceva decât o scârbavnică bătaie de joc asupra omului.

Suferințele duhului meu erau provocate de catastrofele exterioare și, în chip firesc, le identificam cu propria-mi soartă: moartea mea lua caracterul dispariției a tot ce cunoșteam, a tuturor celor de care eram legat ființial. Iar aceasta, de acum, independent de război. Moartea mea inevitabilă nu mai era ceva nesfârșit de mic, „unul mai puțin”. Nu. În mine, împreună cu mine, moare tot ceea ce fusese cuprins de conștiința mea: cei apropiați mie, suferințele și dragostea lor, toată desfășurarea istoriei, întreg Pământul în general, și Soarele, și stelele, și nețârmurile întinderi; până și însuși Făcătorul lumii, și Acela moare în mine; și, îndeobște întreaga Ființă se înghite de întunecul uitării. Așa îmi înțelegeam atunci propria moarte. Duhul ce mă stăpânea mă smulgea de la Pământ și mă aflam aruncat într'un tărâm întunecat unde *vreme nu este*.

Vecinica *uitare*, ca stingere a luminii conștiinței, mă umplea de groază. Starea aceea mă zdrobea; mă stăpânea împotriva voinței mele. Ceea ce se săvârșea în jurul meu, îmi amintea în chip stăruitor de sfârșitul inevitabil al întregii lumi. Viziunea hăului fără fund, devenise pururea prezentă, lăsându-mi doar din când în când, puțină odihnă. Pomenirea morții, crescând treptat, atingea o astfel de putere, încât lumea, întreaga noastră lume, îmi apărea ca un miraj gata să dispară în orice clipă în vecinicele străfunduri ale pustiiciunii neființei.

O realitate de un alt ordin, nepământesc, neînțeles, mă stăpânea în ciuda încercărilor mele de a o ocoli. Îmi amintesc de mine cât se poate de limpede: în viața zilnică eram ca toți ceilalți însă erau clipe când nu simțeam pământul sub mine. Îl vedeam ca de obicei, cu ochii, pe când în duh eram purtat deasupra unei prăpăstii fără fund. Mai apoi, acestui fenomen i s'a adăugat un altul: înaintea gândului meu, se înălțase o stavilă pe care o simțeam ca pe un perete gros, de plumb. Nici o rază de lumină (lumină a minții, nu fizică, deoarece nici peretele nu era mater-

ialnic) nu străbătea prin el. Îndelungă vreme a stat el înaintea mea, copleșindu-mă.

Independent de toate cele din afară – războaie, sau boli, sau alte năpaste asemenea lor – a mă cunoaște osândit morții într’o zi, era pentru mine un chin de nerăbdat. Și iată că, fără să gândesc la ceva concret, dintr’o dată, în inimă, îmi vine gândul: Dacă omul poate suferi atât de adânc, atunci, după firea lui, el este ceva mare. Faptul că împreună cu moartea lui, moare întreaga lume, ba chiar și Dumnezeu, este cu puțință numai dacă el însuși, omul, este în sine, într-un anume sens, centrul întregii zidiri. Și, bineînțeles, în ochii lui Dumnezeu el este mai de preț decât toate celelalte zidiri.

Domnul îmi cunoaște recunoștința pentru faptul că nu m’a cruțat, „și nu S’a depărtat, toate făcând, până ce m’a dus” la a vedea Împărăția, fie și încă „în parte” (vezi începutul canonului liturgic al Sfântului Ioan Gură de Aur și 1 Cor. 13: 12). O, grozăviile acelei binecuvântate vremi! Nimănui îi stă în putere a pași de bunăvoie pe calea unor astfel de încercări. Acum îmi vine în minte acel cosmonaut care deznădăjduit chema către Pământ, ca să fie salvat de la moartea în spațiu; radioul îi recepta suspinele însă nimenea nu era în măsură să-i vină în ajutor. Socotesc că este îngăduit, până la un punct, să fac o paralelă între ceea ce trăia bietul cosmonaut și cele pe care le cercam eu în clipele căderii în întunecatul hău. Duhul meu însă, se îndrepta – nu către pământ, dară către Cel pe Care încă nu-L cunoșteam, și totuși de Ființa Căruia eram încredințat. Eu nu Îl cunoșteam, dar El era cumva cu mine, dispunând deplin de mijloacele pentru mântuirea mea. El plinește cu Sine toate însă de mine Se ascundea, iar eu vedeam moartea, nu după trup, nu sub formele ei pământești, ci în vecinicie.

Astfel, „sub semnul minus”, se dezvăluia în lăuntru meu adâncul Ființei. Lumea materială își pierdea consistența, iar vremea – întinderea. Eu mă munceam, neînțelegând ce se pe-

trece în mine. În acea vreme nu aveam încă nici o idee despre învățătura Părinților Bisericii, despre experiențele lor. Ca urmare a unui gol atât de important în cunoștințele mele, m'am lăsat atras de filosofia mistică a Orientului necreștin. În nebunia mea, socoteam să aflu în aceasta o ieșire din groapa în care mă afundam. Nu puțină vreme prețioasă am pierdut din această pricină. De altfel, trecând mulți ani, suferind nu o dată depărtarea harului de la mine, pentru gânduri deșarte, uneori gândeam: Mare nefericire este ignoranța duhovnicească. În cazul meu însă, tocmai necunoașterea a făcut să-mi fie cu puțință a purta de-a lungul multor ani, darul Dumnezeului meu, care bogat se revărsa asupra mea: harul *pomenirii morții*, foarte înalt socotit de către Sfinții Părinți. Într'adevăr, când am întâlnit scrierile Sfinților nevoitori care proslăveau înălțimea acestui dar, m'am aflat în primejdia de a pierde conștiința nimicniciei mele, pe care mi-o însușisem.

În acea perioadă a vieții mele, de neuitat, dar deloc simplă sau ușoară, m'am ispitit nu o dată de gânduri cumplite: mânia împotriva Celui ce m'a zidit. Muncit de neînțelegerea a ceea ce se petrecea cu mine, mă porneam la luptă cu Dumnezeu; gândeam despre El ca despre un Stăpânitor Vrajmaș: „Ce vrăjmașă stăpânire smulsu-m'a dintru-a nu fi?” (Pușkin). Firea tuturor oamenilor are una și aceeași rădăcină, și de aceea îmi transpuneam propriile stări asupra tuturor. Mintulița mea se „răzvrătea” în numele tuturor celor batjocoriți de darul zadarnic al acestei vieți, și îmi părea rău că nu aveam o astfel de sabie cu care să pot despica „blestematul pământ” (cf. Fac. 3: 17), și așa să pun capăt acestui nesuferit absurd... Și nu puține alte nerozii îmi veneau în minte, dar aceste două, mi se pare, erau extremele. Din fericire, astfel de amaruri nu au pătruns niciodată în inima adâncă: acolo locul era ocupat. Neștiut, undeva în duh, dăinuia o nădejde dincolo de toate paroxisemele deznădăjduirii: Atotputernicul nu poate fi altcumva decât *bun*. De nu ar fi fost așa, atunci de

unde la mine ideea unei ființe Bune? Iar auzul meu lăuntric se concentra asupra a ceva de nesesizat, și totodată real.

Niciodată nu voi putea întruchipa în cuvinte bogăția caracteristică acelor zile când Domnul, neținând seama de protestele mele, m'a luat în puternicele Sale mâini și, parcă cu mânie, m'a aruncat în nețarmurirea lumii de El zidite. Ce voi spune? Deși într'un chip aprig, El însă mi-a deschis orizonturile unei alte Ființări. Peripețiile mele pline de suferință au fost o adevărată „mucenicie”.

Războiul cu Germania se apropia de sfârșitul său nefericit pentru Rusia. Cu câteva luni înainte, se dezlănțuise deja un altul, războiul civil, în multe privințe mai cumplit decât cel mondial. Viziunea tragismului ființării omenești, se contopise cumva cu sufletul meu iar pomenirea morții nu mă părăsea, oriunde mă aflam. Eram parcă scindat într'un chip ciudat: duhul meu trăia în tainica sferă pentru care nu găsesc expresii în cuvânt, însă logica și starea sufletului meu trăiau, s'ar zice, obișnuita lor rânduială de zi cu zi, asemenea tuturor celorlalți oameni.

Mă grăbeam să trăiesc: mă temeam să pierd, fie și un singur ceas, năzuiam să dobândesc un maxim de cunoștințe, nu numai în domeniul artei mele, ci și în general; lucram mult ca pictor în atelierul meu larg și liniștit. Am făcut un întreg șir de călătorii în Rusia și în Europa; am trăit luni de zile în Italia, în Germania, apoi mai statornic în Franța. M'am întâlnit cu multe persoane, cu precădere din domeniul artei, dar niciodată nu am spus nimănui vreun cuvânt în legătură cu viața mea „paralelă”, în duh: nimic din lăuntrul meu nu mă îndemna spre o astfel de dezvăluire. Ceea ce se săvârșea în mine purcedea dintr'un oarecare principiu mai presus de mine, neatârând de voia mea, și nu din inițiativa mea: nu înțelegeam ce se întâmpla, și totuși îmi era ceva sfânt.

Frumusețea lumii văzute, împletindu-se cu minunea ivirii viziunii însăși, mă atrăgea. Însă, îndărătul realității văzute, eu tân-

jeam a pătrunde în cea nevăzută, nevremelnică, în lucrarea artei mele care îmi pricinuia clipe de o subțire îndulcire. A venit însă vremea când, întărindu-se pomenirea morții, a intrat într'o încăierare hotărâtă cu patima mea de pictor. Înfruntarea nu a fost, nici de scurtă durată, nici ușoară. Iar eu eram ca un câmp de bălălie pe două planuri: pe de o parte, harul pomenirii morții nu se pleca pământului, ci chema către sfere înalte; pe de altă parte, arta se învârtoșa a se închipui ca fiind ceva înalt, ceva ce transcende planul pământesc, îngăduindu-ți ca, în cele mai fericite împliniri, să te atingi de vecinicie. Zadarnice i-au fost sforțările: nepotrivirea era prea vădită și, în cele din urmă, a biruit *rugăciunea*. Mă simțeam țintuit între forma vremelnică a ființării și vecinicie. Cea din urmă, mi se înfățișa în acea vreme sub chipul ei „negativ”: moartea învăluia totul.

Nu este cu puțință a înșirui aici toate formele în care se manifesta stingerea a tot ce este viață, pe care o contemplam înlăuntrul duhului meu. Îmi amintesc limpede un chip dintre cele mai caracteristice acelor zile: citesc la masă, îmi sprijin capul în mână și, dintr'o dată – îmi simt țeasta în mână, și cu gândul o privesc din afară. Trupește eram încă tânăr și normal, sănătos. Neînțelegând esența a ce se petrecea cu mine, încercam să mă scap de trăirile care întrerupeau cursul pașnic al lucrării mele. Îmi spuneam liniștit: „Am o viață întreagă înaintea mea; patruzeci de ani, și poate chiar mai mult, plini de energie...” Și ce credeți? Dintr'o dată mi-a venit un răspuns la care nu m'am gândit: „Și dacă și o mie de ani..., și apoi ce?” Și mia de ani s'a sfârșit în conștiința mea înainte de a se fi formulat gândul.

Tot ce se supunea stricăciunii își pierduse pentru mine valoarea. Când mă uitam la oameni, înainte de a putea gândi ceva, îi vedeam sub stăpânirea morții, murind, și inima mi se umplea de compătimire pentru ei. Nu căutam nici slavă de la acei „morți”, nici stăpânire asupra lor; nu așteptam ca ei să mă iubească. Disprețuiam bogățiile materialnice și nu socoteam înalte nici pe cele intelectuale care nu îmi dădeau răspuns la cele

căutate. Dacă mi s'ar fi oferit veacuri de viață fericită, nu le-aș fi primit. Duhul meu cerea vecinicia, iar *vecinicia*, așa cum am înțeles mai târziu, stătea înaintea mea, renăscându-mă în chip lucrător. Eram orb, fără înțelegere. Ea, vecinicia, bătea la ușa sufletului meu, care de frică, se închidea întru sine (cf. Apoc. 3: 18-20).

O, sufeream, dar nu aflam nicăieri scăpare, fără numai în rugăciunea care se născuse în mine din nou, rugăciune către Cel Necunoscut sau, mai bine zis, Cel uitat de mine. O rugăciune înflăcărată mă cuprinsese în sânurile ei și, de-a lungul multor ani, nu m'a părăsit nici aievea, nici în somn. Îndelungat mi-a fost chinul. M'a dus până la istovirea tuturor puterilor mele. Atunci, total neașteptat pentru mine, ca și un ac subțire a străpuns grosimea peretelui de plumb și, ca printr'un canal cât un fir de păr, a pătruns o rază de Lumină.

Bolnavul adesea nu știe de ce neputință suferă și vorbește cu doctorul de simptomele lui subiective, așteptând să afle un diagnostic obiectiv. Așa și eu, în simplitate aștern istoria subiectivă a experienței trăite de mine.

La Sfinții Părinți, am aflat învățătura despre această formă a harului. *Pomenirea morții* este o anume stare a duhului nostru, cu totul deosebită de obișnuitul fapt de a ști că, într'o zi vom muri. Minunata *pomenire* despre care este vorba, scoate duhul nostru din gravitația pământului. Fiind o putere ce se pogoară de Sus, ea ne ridică și pe noi mai presus de patimile pământești, ne slobozește de stăpânirea și legătura pe care o au poftele vremelnice asupra noastră și astfel, în chip firesc, ne face sfânt-trăitori. Fie și într'o formă negativă, dar ea ne alipește strâns de Cel Vecinic.

Pomenirea morții ne dă experiența nepătimirii, dar nu încă pe cea pozitivă, care se înfățișează ca deplina putere a dragostei lui Dumnezeu; dar nici nu are un caracter curat negativ, ca și cum ar fi ceva potrivnic dragostei. Ea curmă lucrarea patimilor,